

KAUJINIEKU OPERĀCIJAS VIDZEMĒ UN KURZEMĒ 1906. GADĀ

Līga Lapa

Dr. hist., Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūta pētniece. Zinātniskās intereses: arodbiedrību, revolūciju un politisko partiju vēsture.
E-pasts: liga.lapa@gmail.com

Rakstā ir pētītas kaujinieku operācijas Vidzemes un Kurzemes guberņā. 1906. gadā bija veikts vislielākais operāciju skaits, tai pašā laikā kaujinieku rindas cieta vislielākos zaudējumus. Lielākā daļa šo operāciju notika Vidzemes guberņas administratīvajā centrā Rīgā. Kaujinieku aktivitāte ir izskaidrojama ar Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas (LSDSP) sludināto kursu uz bruņoto sacelšanos.

Atslēgas vārdi: kaujinieki, operācijas, karaspēks, policija, spriedums.

Kaujinieku kustība Vidzemē un Kurzemē izveidojās 1905. gada revolūcijas pašās pirmajās dienās pēc 1905. gada 13. janvāra¹ demonstrācijas apšaušanas Daugavmalā. Gada laikā atsevišķas kaujinieku grupas bija radušās gan pie nelegālajiem LSDSP pulciņiem, gan pie partijas rajonu komitejām, piemēram, Pārdaugavā. Atsevišķa kaujinieku vienība bija arī Federatīvajai komitejai. Visu šo vienību skaitliskais sastāvs nebija konstants, atsevišķi kaujinieki darbojās gan sava uzņēmuma pulciņā un tuvākajā apkaimē, gan arī varēja izpildīt Federatīvās komitejas vai partijas Rīgas komitejas uzdevumus. Kaujinieku organizācijas radās arī citām revolucionārajām partijām – Krievijas Sociāldemokrātiskajai strādnieku partijai, Latviešu sociāldemokrātu savienībai, ebreju Bunda partijai, kas arī darbojās Vidzemē un Kurzemē, bet ievērojami mazākā daudzumā. Bruņotā sacelšanās 1905. gada novembrī un decembrī vairākās vietās Vidzemē un Kurzemē beidzās neveiksmīgi, un spēku samērs mainījās. 1906. gads ir viens no drūmākiem periodiem Latvijas vēsturē, kad pilsētas un laukus pārplūdināja cara valdības izsūtītās soda ekspedīcijas daļas, kas atjaunoja iepriekšējo administratīvo kārtību, iznīcināja materiālās vērtības, ar vardarbīgām metodēm izrēķinājās ar revolūcijas dalībniekiem un sabiedriski aktīvām personām.

Bēgot no represijām, daudzi revolūcijas dalībnieki vai vienkārši citādi domājošie bija spiesti mainīt līdzšinējos dzīves apstākļus – slēpties pie tuviniekiem un paziņām, emigrēt vai ar ieročiem rokās cīnīties pret varmākām mežabraļu un kaujinieku rindās. Daudzi, īpaši gados jauni cilvēki, izvēlējās pēdējo. Kaujinieku kustībā sākās jauns periods, nesalīdzināmi grūtāks par iepriekšējo. Pētījuma mērķis ir apkopot izpētes gaitā iegūto informāciju par galvenajām kaujinieku operācijām 1906. gadā, atsegt to daudzveidību. Pētījuma objekts ir kaujinieki Vidzemes un Kurzemes guberņā, to dažādās cīņas formas un rezultāti.

Pētījumam pievērsties mudināja plašā materiālu kopa par šo tēmu, kas atrodas Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvā. Tā 117. fonds, kas saucas Rīgas apgabaltiesas prokurors, satur visdažādākos materiālus par šo laika posmu: Baltijas pagaidu ģenerālgubernatora, Vidzemes gubernatora izdotās pavēles, nolikumus, Rīgas apgabaltiesas prokurora rīkojumus padotajiem, pakļautībā esošo prokuroru palīgu un tiesu izmeklētāju ziņojumus par kaujinieku nodarījumiem. Vislielāko materiālu kopu veido nopratināšanas protokoli, kur liela daļa pratināmo ir kaujinieki. Lietās tikpat bieži ir sastopami vietu apskates un kratīšanas protokoli. Pētnieka interesi izraisa arī pagaidu karatiesas spriedumu kopijas, kas lietās ir saglabājušās visai lielā apmērā. Tās bieži papildina nāves soda izpildīšanas protokoli, kur līdz sīkām niansēm aprakstīta soda izpildes gaita. Savdabīgs vēstures avots ir revolucionārās lapiņas, atsevišķām personām piesūtītās draudu vēstules, speciālistu – mediķu, sapieru slēdzieni.² Rīgas apgabaltiesas fonda materiāli galvenokārt atspoguļo notikumus Vidzemes guberņā un tās administratīvajā centrā Rīgā, tomēr atsevišķas lietas ir saistītas ar kaujinieku darbību Kurzemes guberņā – tās lielākajās pilsētās Liepājā un Jelgavā, jo atsevišķas grupas vai cilvēki bieži mainīja darba un dzīves vietas konspirācijas nolūkos.

Ārkārtīgi plašs materiāls par kaujinieku darbību atrodas šī paša arhīva citos fondos: 4568. – Vidzemes guberņas žandarmērijas pārvalde un 4569. – Kurzemes guberņas žandarmērijas pārvalde. Tajos ievietota sarakste starp guberņu apgabaltiesu, žandarmērijas pārvaldi, policijas iecirkņiem, minēto iestāžu atskaites centrālajām iestādēm Pēterburgā, dažādu policijas un žandarmērijas ierēdņu atskaites par ierosināto lietu izpētes gaitu, kā arī ievērojams daudzums policijas un žandarmērijas veikto nopratināšanu protokolu. Pēdējo kopijas ir sastopamas arī Rīgas apgabaltiesas fondā tajos gadījumos, kad izdevies iegūt pierādījumus par nopratināmās personas saistību

ar attiecīgo nodarījumu, kad izmeklēšanas lieta tikusi nodota tālāk tiesu izmeklētājam.

Savdabīgi materiāli atrodas 4621. fondā – Rīgas apsardzes daļa, ko vēstures literatūrā bieži mēdz dēvēt pēc šīs iestādes oriģinālā nosaukuma krievu valodā (okhrannoje otdelenie) – ohrankas fonds. Strādājot pie šī raksta, tika izmantoti materiāli, kas rāda, kā 1906. gada vasarā un rudenī tika veikta Latviešu sociāldemokrātu savienības biedru izsekošana, kas vainagojās ar plašiem arestiem un šīs organizācijas faktiski sagraušanu.

Avoti rāda, ka līdz šim kaujinieku tēma ir pētīta visai virspusēji, priekšstati par to bieži aprobežojas ar padomju perioda radītajiem stereotipiem vai arī Latvijā 20.–30. gadu periodā valdījušo atturīgo klusēšanu par šo tēmu, uzskatot to par neērtu.

Pirmais lielākais un plašākais darbs par kaujiniekiem, kur minēta arī viņu piedalīšanās konkrētās operācijās, ir “Revolucionārās cīņās kritušo piemiņas grāmatas” 1. sējums, kas iznāca Maskavā 1933. gadā,³ kad daudzi revolūcijas dalībnieki bija dzīvi. Izdevniecības “Prometejs” redakcijā visi raksti tika kolektīvi apspriesti, un to saturu visumā var vērtēt kā ticamu, kas atbilst citiem vēstures avotiem. Tomēr jāatceras, ka piemiņas raksti veidoti kā atmiņas un tādēļ ir subjektīvi, bez tam nopietna nepilnība bija avotu bāzes trūkums, jo konkrētie arhīvu fondi par šo periodu atradās Rīgā un nebija grāmatas sastādītājiem un autoriem pieejami. 1980. gadā iznāca minētā darba atjaunotais un papildinātais izdevums ar nedaudz mainītu nosaukumu “Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmata”.⁴ Tā 1. sējuma 2. daļas otrā nodaļa ir veltīta kaujinieku cīņai. Iepriekšējās grāmatas materiāls tika papildināts ar jauniem faktiem no LPSR Centrālā vēstures arhīva (tagad Latvijas Valsts vēstures arhīvs) Publikācijas nodaļas īpaši šim izdevumam sagatavotā materiāla par 1905. gada revolūcijas notikumiem, Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās komitejas Partijas vēstures institūta revolūcijas veterānu Sabiedriskās redakcijas savāktajiem materiāliem. Jāatzīmē gan, ka jaunajā izdevumā daudzi pārpublicētie raksti tika izrediģēti un kļuva bezpersoniski, kas atbilda tā laika ideoloģiskajām nostādņām, toties izdevums papildināts ar daudziem jauniem piemiņas rakstiem. Tā, piemēram, kaujinieku nodaļā tika ievietoti raksti par Vili Siliņu, Kārli Arāju, Kārli Begi un vēl daudziem citiem. Tēmas izpētes līmeni tobrīd raksturoja šīs nodaļas ievads, kura autors ir vēsturnieks Jānis Druviņš.⁵ Viņš atzina, ka “kaujinieku uzdevums bija apsargāt strādnieku mītiņus un demonstrācijas no dragūnu un

kazaku uzbrukumiem, likvidēt spieģus un provokatorus, cīnīties par arestēto un cietumos ieslodzīto revolucionāru atbrīvošanu, atbruņot policiju, veikt revolucionāro aģitāciju plašās iedzīvotāju masās, dezorganizēt cara valdības iestāžu un administratīvā aparāta darbību”.⁶ J. Druviņš visai kompakti raksturojis kaujinieku kustību – ieroču transportu, saistību ar KSDSP kaujiniekiem Pēterburgā un Maskavā un atzinis, ka ir vēl daudz nenoskaidrotu jautājumu.

Interese par 1905. gada notikumiem sabiedrībā ir pieaugusi pēdējos gadu desmitos, sastopoties ar dažādu teroristisku grupu darbību daudzās pasaules malās. Analizējot šīs kustības vēsturi, pētnieki viennozīmīgi tajā iekļauj arī revolucionāro kustību Krievijas impērijā, tai skaitā arī toreizējās valsts nomalēs – Baltijas guberņās Vidzemē un Kurzemē 19. gadsimta otrajā pusē un 20. gadsimta sākumā, īpaši 1905. gada revolūcijas laikā.⁷ Atzīmējot šīs revolūcijas 100. gadadienu, 2005. gadā sabiedrībā raisījās diskusijas par kaujinieku darbības morāli ētisko pusi. Mēģinot izvērtēt kaujinieku fenomenu starptautiskā aspektā, atzinīgi ir vērtējams akadēmiķa Jāņa Stradiņa raksts ar gan drīz tādu pašu nosaukumu.⁸ Tas aplūko samērā neskartu tēmu par Latvijas kaujinieku darbības ētisko pusi, starptautiskajiem sakariem, viņu darbības nozīmi. Autora jautājums – “vai sprautie mērķi ataisnoja līdzekļus, vai piektgadnieku izvēlētie nesaudzīgie, pat necilvēcīgie paņēmieni, kas skāra ne tikai bruņotus pretiniekus, bet arī gluži nevainīgus cilvēkus un pārāk bieži raksturojās ar galēju, pat cinisku nevērību pret pretiniekiem, ar ētikas normu neievērošanu, vai tas patiešām rādīja Latvijai nākotnes ceļu, vai aizsākās tās negācijas, kas mūs pavada vēl joprojām”,⁹ arvien ir tikpat aktuāls, un atbildi uz to varētu rast kaujinieku kustības dziļākā izpētē.

1906. gadā kaujinieku kustība piedzīvoja vislielāko aktivitāti un cieta arī vislielākos zaudējumus. Visvairāk kaujinieku operāciju notika Vidzemes guberņas administratīvajā centrā Rīgā, mazāk Liepājā, Jelgavā, Ventspilī, atsevišķas operācijas lauku pagastos. Daļa no tām veikta sadarbībā ar mežabrāļu organizācijām, atsevišķi mežabrāļi un kaujinieki zināmu laiku karoja gan pilsētā, gan laukos. Īpaši aktīva kaujinieku kustība bija 1906. gada pirmajā pusē Rīgā un tās apkaimē, neskatoties uz milzīga karaspēka klātbūtni, kas izskaidrojama ar Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas (LSDSP)¹⁰ sludināto kursu uz bruņoto sacelšanos, kas aktivizējās 1905. gada novembra beigās un decembrī. To apstiprināja LSDSP tā saucamajā Pavasara konferencē 1906. gada martā. Sacelšanās priekšnoteikums bija ieroču iegāde, tāpēc daudzu operāciju mērķis bija naudas līdzekļu ieguve.

1906. gada jūlijā Latvijas Sociāldemokrātijas (LSD) I kongresa darbība Majoros tika iztraucēta, un tāpēc daudzi jautājumi, to skaitā arī tik nozīmīgais taktikas jautājums, par bruņoto sacelšanos netika skarti.

Par kaujinieku kustību 1906. gadā uz pašlaik izpētīto avotu bāzes ir izdevies iegūt šādas ziņas.

Skaitliskā ziņā visvairāk 1906. gadā ir notikuši uzbrukumi dažādām pārdotavām – vairāk nekā 100. Galvenokārt šie uzbrukumi tika vērsti pret valsts degvīna pārdotavām, kur parasti konfiscēta kasē esošā nauda un iznīcināta prece. Uzbrukumu objekti bija arī alkohola ražotnes, noliktavas, traktieri, restorāni, krogi lauku apvidos. Vietās, kur degvīna pārdotavās bija salīdzinoši liela naudas apgrozība, kā, piemēram, Rīgas pilsētā, akcīzes pārvaldes ierēdņi bija noteikuši naudas nodošanu Valsts kasei vairākas reizes dienā. Tādēļ nolaupītās summas bija dažādas. Tā 1906. gada 5. janvārī Rīgā notika uzbrukumi valsts dzērienu pārdotavām Čiekurkalna 2. līnijā 7, Rumpmuīžas (tagad Augusta Deglava) ielā 21, Lielajā Nometņu ielā 7, Kalnciema ielā 17. Akcīzes pārvaldes II apgabala uzraugs 1906. gada 18. janvārī tiesu izmeklētājam atzinis, ka Čiekurkalna pārdotavā zaudējumi ir 22 rubļi 66 kapeikas.¹¹ Dažas dienas vēlāk laikraksts “Rīgas Avīze” ziņoja, ka valsts degvīna pārdotavās Lielajā Maskavas ielā 26 un 110 nolaupīti katrā aptuveni 100 rubļi un sadauzītas visas pudeles. Bez tam šajā dienā tika izlauzīta Volfšmita dzērienu noliktava Lielajā Maskavas ielā 110 un dzērienu pārdotava Tērbatas ielā 39.¹² Visbiežāk šie uzbrukumi tika veikti 1906. gada sākumā, tad pārdotavu turētāji un apkalpotāji apsardzē savu materiālo iespēju robežās iesaistīja policiju, tuviniekus vai īpaši algotus darbiniekus – un, saņemot bruņotu pretestību, uzbrukumu skaits valsts dzērienu pārdotavām saruka. Toties 1906. gada pavasarī uzbrucēju uzmanības lokā kā viegls laupījums jau bija nokļuvušas visas pārdotavas, kur varēja iegūt naudas līdzekļus, – un notika uzbrukumi koloniālpreču, pārtikas, piena un tabakas veikaliem, veļas mazgātavām, konditorejām, t.i., jebkur, kur apgrozījās skaidra nauda. Iegūtās summas bija samērā niecīgas, bet acīmredzot veidoja atsevišķām kaujinieku grupām stabilu ienākumu. Daudzas pārdotavas Rīgas centrā, Pārdaugavā, Grīziņkalnā tika aplaupītas vairākas reizes. Izmeklēšanas materiāli liecina, ka pārdotavu darbinieki uzbrukumus neuzskatīja par kādu politisku aktu vai cīņu, bet parastu laupīšanu un centās pretoties, kas visbiežāk izraisīja uzbrucēju pastiprinātu agresiju. Tā 9. janvārī Kuncendorfa alus tirgotavā Marijas ielā ap diviem dienā ienākušie apbruņotie vīrieši pavēlēja tirgotavu slēgt.

Tā kā neviens negrasījās pavēli izpildīt, tika piekauts pārdevējs Ludvigs Žibeiko, bet maizes galda turētāja Trīne Zeke smagi ievainota vēderā. Pēc dažam dienām – 14. janvārī viņa Rīgas pilsētas slimnīcā nomira. Uzbrucēju laupījums bija 30 rubļi.¹³ 4. martā uzbrukumā Kimmeļa alus darītavas pārdotavai Jelgavas šosejā smagi tika ievainots pārdevējs Balodis un strādnieks Englands.¹⁴ 30. martā dzērienu pārdotavā Bauskas ielā 54 tika ievainots pārdevējs Dumpis un strādnieks Streņģe.¹⁵ Nav izdevies noskaidrot, vai šajos apstākļos materiālā atbildība par zaudējumiem tika uzlikta valsts pārdotavas turētājam vai zaudējumus sedza valsts.

Bija izdomāts arī stabilāks līdzekļu iegūšanas veids, un proti: apkārtnes tirgotājiem tika piesūtītas vēstules ar uzaicinājumu veikt regulārus maksājumus LSDSP vietējai organizācijai. Tos, kas atteicās to darīt, gaidīja bargs sods, kā, piemēram, tirgotāju Katrīnu Šizmani, kura nesamaksāja pieprasītos 200 rubļus un 31. oktobra rītā vīra un bērna klātbūtnē Robežu ielā pie dzelzceļa pārbrauktuves tika smagi ievainota. Uzbrucēju palīdzēja notvert kāds garāmejošs fabrikas strādnieks. Uzbrucējs izrādījās 19 gadus vecs Dobeles apriņķa Auru pagasta zemnieks Augusts Ansis Freits. Pratināšanā viņš atzina savu saistību ar Pārdaugavas kaujinieku pulciņu un visai sīki aprakstīja pulciņa dalībniekus un citas viņu veiktās operācijas.¹⁶ A. Freitu par šo uzbrukumu slepkavības nolūkā nodeva lauka karatiesai, un pēc tās sprieduma 1906. gada 4. novembra rītā viņam tika izpildīts nāves sods.¹⁷ “Revolucionārās cīņās kritušo piemiņas grāmatā” un jaunajā “Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmatā” A. Freita nodarījums nesaprotamu iemeslu dēļ ir nodēvēts par uzbrukumu policistam, kaut gan publikācijas laikrakstos un izmeklēšanas lieta rāda citu – iepriekš aprakstīto ainu.¹⁸ Aplūkojot Piekta gada biedrības materiālus arhīvā, raksta autore ir atradusi A. Freita vecāku Almas un Friča lūgumrakstu, kurā viņi raksta, ka abi viņu dēli ir piedalījušies Latvijas brīvības cīņās. A. Freits ir nošauts pēc karatiesas sprieduma, bet viņa brālis Kārlis Vilhelms Freits pēc pārciestās spīdzināšanas Rīgas slepenpolicijā zaudējis prātu, ārstējies psihiatriskajā slimnīcā un kļuvis darba nespējīgs. Vecāki 1927. gada augustā Rīgas apriņķa karā cietušo pensiju komisijai lūdza piešķirt viņiem pensiju.¹⁹

1906. gadā notika vesela rinda uzbrukumu fabriku un citu uzņēmumu kasieriem algas izmaksas dienās, ko tajā laikā praktizēja katras nedēļas beigās. Šādi uzbrukumi tika veikti jau iepriekšējā laika periodā, bet 1906. gadā to skaits ievērojami pieauga. Tika palielināti drošības pasākumi – kasieri naudu no bankas uz uzņēmumu pār-

veda apsardzes pavadībā, uzņēmumu kantoru telpas iekļāva īpaši apsargāto objektu skaitā, tomēr ik pa brīdim notika pārdoši un visbiežāk sekmīgi uzbrukumi. Tā 14. janvārī tika aplaupīta Rīgas preču stacijas kase, nogalināts viens tās ierēdnis un iegūts vairāk nekā 2900 rubļu.²⁰ 21. janvārī uzbruka Graupnera ķīlu kasei Teātra ielā 12 un nolaupīja 700 rubļus.²¹

Tajā pašā dienā 21. janvārī Kaplāna kartonāžas fabrikas kantori Stabu ielā 34 ielauzās pieci kaujinieki un nolaupīja 500 rubļus. Policijai drīz izdevās atklāt, ka tā bijusi tikai viena epizode no šīs kaujinieku grupas darbības, kurā ietilpa ap 15 cilvēku. Pirmos tās dalībniekus arestēja jau 1906. gada 31. janvārī Elizabetes Lešinskas dzīvoklī Andreja ielā 6–15, kur slēpās Jānis Lintiņš, Jūlijs Saliņš un Hermanis Jurisons. Grupas darbībā tika pierādītas vēl šādas epizodes: Zaksa miltu pārstrādes uzņēmuma, Stricka alus darītavas, Valdšleshena alus pārdotavas, divu restorānu aplaupīšana, kā arī Feniksa fabrikas streiklauža Pētera Oša (1906. gada 23. janvārī), Aleksandra Lasmaņa (24. janvārī) un vēl divu strādnieku, kurus turēja aizdomās par spiegošanu, nogalināšana.²² Izmeklēšana ilga vairāk nekā gadu, un grupu tiesāja 1907. gada jūlijā. Tiesa piesprieda Kārlim Kalniņam, Jānim Lintiņam, Vilhelmam Tomam, Pēterim Urbānam, Kārlim Rudzītim, Hermanim Jurisonam nāves sodu, Aleksandram Skerstam – beztermiņa katorgu, Elizabetei Lešinskai – 15 gadus, Pēterim Ziemeļim – 10 gadus katorgas.²³ Jāatzīmē, ka māsas Otilija un Elizabete Lešinskas bija kaujinieku sakarnieces, viņu vecāku drogu veikalā Ilģuciemā ik pa laikam glābājās ieroči, ko policijai neizdevās atklāt. Otilija paspēja aizbēgt uz Somiju,²⁴ bet Elizabetei policija inkriminēja nolaupīto mantu un naudas glābāšanu, kā arī kaujinieku slēpšanu.

1906. gada 1. septembrī notika uzbrukums brāļu Bušu metālapstrādes uzņēmumam Bauskas ielā 21b. Tika paņemta algas izmaksai domātā nauda, atņemta ierēdņu personiskā nauda, pulksteņi, revolveri un nogalināts uzņēmuma īpašnieks Vācijas pavalstnieks Alfreds Bušs, kurš mēģināja pretoties. Kaujinieki ieguva vairāk nekā 500 rubļu. Izmeklēšanas lieta rāda, ka par šo nodarījuma ātrāku izmeklēšanu un vainīgo sodīšanu bijušas ieinteresētas arī augstāk stāvošas personas. Rīgas apgabaltiesas prokurors 15. septembrī ir saņēmis Pēterburgas apgabaltiesas prokurora telegrammu, kurā pavēstīta iekšlietu ministra P. Stolipina pavēle – pieņemt pašus enerģiskākos mērus, lai nodrošinātu Alfreda Buša nogalināšanas lietas ātru virzību, un par rezultātiem ziņot.²⁵

30. septembrī ap pusdienas laiku Lielajā Maskavas ielā notika uzbrukums Kuzņecova fabrikas kasierim, kurš ar apsardzi, kas sastāvēja no dažiem fabrikas ierēdņiem, veda 20 000 rubļu izmaksai strādniekiem. Kasieris tika nošauts, kučieris mira no ievainojuma pēc dažām dienām, grāmatvedi ievainoja. Kaujinieki ieguva vienu somu ar 2000 rubļiem, bet nepārmeklēja pajūgu, kurā bija noslēpta pārējā nauda. Viens no šo operāciju organizētājiem bija leģendārs kaujinieks Pēteris Pidrihsons ar segvārdu Čirgata. P. Pidrihsons 1906. gada pirmajā pusē cīnījās mežabrāļu rindās Vidzemē Jaunpils (Zaubes) apkaimē, tad darbojās kaujinieku pulciņos Rīgā un Liepājā, 1906. gada 11. oktobrī viņu Rīgas stacijā arestēja un aizveda uz Siguldu, lai parādītu lieciniekiem sakarā ar Jaunpils pagasta rakstveža Jāņa Kalniņa nogalināšanu 1906. gada 27. janvārī un monopolpārdotavas iznīcināšanu 1906. gada 9. augustā. No aresta telpām Siguldā 1906. gada 25. oktobrī viņš izbēga, pārvīlēdams roku dzelžus un ievainodams policijas pristavu Taubi, kurš viņu apsargāja. P. Pidrihsons aizbrauca uz Šveici un vēlāk ieradās Londonā, kur nopratināšanā iegūtās rētas demonstrēja parlamenta locekļiem, bet 1907. gada pavasarī atgriezās Krievijā.²⁶ P. Pidrihsonu apcietināja aprīlī Pēterburgā kādā latviešu un krievu kaujinieku sanāksmē un ar Ernesta Feltmaņa vārdu nosūtīja uz Rīgu, kur viņu pratināja policijas izmeklēšanas daļas pristavs Greguss. Drīz kļuva zināms viņa īstais vārds, un izmeklēšanas lietas protokoli rāda, ka P. Pidrihsons visai sīki ir stāstījis par abiem uzbrukumiem.²⁷ Viņu atpazīnuši arī dzīvi palikušie liecinieki. Šo operāciju pārējie līdzdalībnieki tajā laikā jau bija nogalināti vai arī aizbēguši.²⁸ 1908. gada 16. februārī pagaidu karatiesa viņam piesprieda nāves sodu, ko izpildīja pie Centrālcietuma 21. februāra agrā rītā.²⁹

1906. gada 17. martā kareivju patruļa, kas apsargāja Krievu–Baltijas vagonu fabriku, īpaši pēc tās direktora rīkotāja Aleksandra Kricka nogalināšanas 1905. gada 4. oktobrī, ievēroja vairākus jaunus cilvēkus, kas uzturējās netālu no fabrikas Matīsa un Valmieras ielas stūrī laikā, kad vajadzēja ierasties kasierim ar ievērojamu naudas summu strādnieku algām. Viņus aizturot, izcēlās apšaude, kurā nogalināja garāmgājēju zēnu, bet policijai izdevās arestēt vīrieti, kas izrādījās Rīgas pasta un telegrāfa kantora tehniskās daļas ierēdnis Aleksandrs Graubiņš ar segvārdu Činavnieks, 20 gadus vecs.³⁰ Izmeklēšanas materiāli rāda, ka viņš pratināšanās sniedzis daudz ziņu par kaujinieku grupām, atsevišķiem kaujiniekiem, bet pratināšanas nākamajā posmā pie tiesu izmeklētāja to visu noliedza, uzsverot, ka liecības iegūtas ne-

cilvēcīgas spīdzināšanas rezultātā. Arhīvā ir saglabājušies arī vairāki A. Graubiņa rakstīti lūgumraksti gan Rīgas apgabaltiesas 8. iecirkņa tiesu izmeklētājam, gan Pēterburgas apgabaltiesas prokuroram, kam tieši bija pakļauta Rīgas apgabaltiesa. Viņš raksta, ka viņa vaina nav ar lieciniekiem pierādīta, bet izspiesta spīdzināšanas ceļā un protokolā rakstīti pēc Gregusa diktāta. Kā argumentu viņš minējis to, ka ticis izsaukts kā liecinieks 1906. gada 4. septembrī pagaidu karatiesā Kārļa Mīciša lietā, bet viņa liecības tiesa atzinusi par pretrunīgām, kas radušās spīdzināšanas ceļā.³¹ Tomēr A. Graubiņu policija un žandarmērija izmantoja vairākkārt, gan noskaidrojot apcietināto kaujinieku personības, piedalīšanos dažādās operācijās, gan izmeklējot atsevišķu kaujinieku lietas. Par viņa nodevību ziņas nonāca arī ārpus cietuma, par ko liecina 1907. gada aprīlī Tērbatā apcietināto latviešu kaujinieku nopratināšanas, kurās savukārt Gustavs Lackis daudz stāstījis par A. Graubiņa piedalīšanos kaujinieku operācijās, ko gan papildu nopratināšanā atkal noliedzis. Kaujinieka Friča Bulles nopratināšanas protokolā ir ziņas, ka A. Graubiņu biedri uzskata par nodevēju.³² A. Graubiņu tiesāja 1909. gada 11. maijā kopā ar tādiem kaujinieku kustības dalībniekiem kā Gustavu Lacki, Dāvidu Štromu, Frici Eiholcu un citiem. Viņam un vēl G. Lackim un E. Eiholcam piesprieda nāves sodu pakarot, ko izpildīja 21. maijā.³³ Tiesas sēde atšķirībā no citām bija slēgta, bet presē parādījās ziņas, kas A. Graubiņu raksturoja kā garā vāju. Pret laikraksta "Pribaltiiskii krai" redaktoru Augustu Krīgeru un tā korespondentu Pēteri Lasi Rīgas apgabaltiesā tika ierosināta lieta par aizliegtas informācijas izpaušanu.³⁴

1906. gada 19. maija rītā notika neveiksmīgs uzbrukums Rīgas savstarpējās apdrošināšanas sabiedrības pret nelaiemes gadījumiem kantorim Jaunajā ielā 14. Uzbrukumā piedalījās četri kaujinieki. No kantora telpām izdevās nolaupt 688 rubļus un vēl vekselus 1000 rubļu apmērā. Uz kalpotāju palīgā saucieniem piestaidzās policisti un sāka uzbrucējus gūstīt. Izcēlās apšaude, un viens no kaujiniekiem bēgot nāvīgi ievainoja ceļā sastapto sievieti Katrīnu Grīnbergu un gorodovoju Fadeju Šanelu. Policijai izdevās viņu Lielās Monētu ielas 7. numurā ielenkt un nāvīgi ievainot. Tas izrādījās kaujinieks Rūdolfs Dēliņš – uzbrukuma Centrālcietumam 1905. gadā naktī uz 7. septembri, Provodņika fabrikas dragūniem 1905. gada 20. decembrī, slepenpolicijai 1906. gada 17. janvārī un citu operāciju dalībnieks. Pie viņa atrada paņemto naudu un vekselus. Otrs kaujinieks bēgot bija nogalinājis kalpotāju Vilhelmu Kiršteinu, tirgotāju Leibu Šosonu un ievainojis notāra kantora kalpotāju Johanu Pea.³⁵ Jau minēto Tērbatā

apcietināto latviešu kaujinieku pratināšanas protokolos ir vēl daudz stāstīts par R. Dēliņa dalību dažādos uzbrukumos, tomēr jāņem vērā, ka kaujinieki bieži sauca jau bojāgājušu cīņu biedru vārdus, lai mēģinātu kaut netiešā veidā pasargāt dzīvos. Policija, protams, neatlaidīgi meklēja pārējos uzbrukuma dalībniekus un pirmos arestus izdarīja jau sekcijas kamerā Lielajā Maskavas ielā, kur apcietināja R. Dēliņa māti Lizeti Dēliņu un vēl divas sievietes – Lidiju Sprostu un Emīliju Lerhi.³⁶ R. Dēliņu apglabāja 24. maijā Ziepniekkalna kapos, kur policija bija savlaicīgi ierīkojusi slēpni. Bērēs pavisam tika aizturēti 23 cilvēki, starp viņiem bija kaujinieks Voldemārs Sproģis un Eduards Rozenfelds. V. Sproģi policija pierādījumu trūkuma dēļ bija spiesta 17. jūnijā atbrīvot.³⁷ Apdrošināšanas kantora kalpotāja E. Rozenfeldu atpazīna kā vienu no uzbrukuma dalībniekiem. Viņu 1907. gada 2. oktobrī par piedalīšanos šajā uzbrukumā notiesāja uz nāvi.³⁸ Policija par kaujinieku sekmīgo aizturēšanu lepojās, un šī bija viena no retajām reizēm, kad operācijas dalībniekus arī apbalvoja. Tā Pilsētas daļas iecirkņa uzraugam Celmiņam, gorodovojam Kazimiram Lapam un pristavam Leonīdam Gordejevam tika piešķirtas naudas balvas.³⁹

Kā neizdevušos var vērtēt arī nakti uz 22. jūliju notikušo uzbrukumu Rīgas–Liepājas pasažieru vilcienam, kura pasta vagonā, pēc preses ziņām, tika vesti 60 000 rubļi. Apmēram 6 kilometrus aiz Gaviezes stacijas uz Liepājas pusi kaujinieki vilcienu apturēja, bet naudu neizdevās atrast, un viņiem nācās samierināties ar nenozīmīgu ienākumu pēc pasažieru aplaupīšanas.⁴⁰ Policija aktivizēja aģentūras darbu, un tā izdevās uzzināt par gaidāmo sanākumi Liepājā 30. jūlijā. Tur Lāču ielā 40 Liepājas strādnieka Zāmuela Bumbiera dzīvoklī pulcējās pazīstami kaujinieku kustības dalībnieki. Īstenībā par šo sanākumi ir visai pretrunīgas ziņas. Daudzi laikabiedri, aprakstot notikumu, sapulces raksturam nav pievērsuši uzmanību, bet viens no sapulces dalībniekiem Rūdolfs Dreimanis “Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmata” rakstā par Matisu Gūtmani uzsver, ka dienas kārtībā bijis jautājums par partizānu darbības likvidēšanu, bet turpat dažas lappuses tālāk – piemiņas rakstā par Frici Kārkliņu (Pagānu) tas pats autors raksta, ka sapulci sasauca LSDSP CK galvenokārt no Latvijas kaujas pulciņu priekšstāvjiem. Tur vajadzējis apspriest jautājumu par kaujinieku organizācijas darbību.⁴¹ Minētā nekonsekvence netieši norāda gan uz mežabrāļu un kaujinieku kustības ciešo saistību, gan arī uz to, ka šī kustība bija radījusi problēmas (saistītas ar politiskās partijas LSDSP diskreditāciju, ko norāda citi avoti), ko

vajadzēja steidzami risināt. Sapulces dalībnieku vidū bija arī Jēkabs Dubelšteins (Jēpis) un nenotveramais, bet policijai labi pazīstamais Kristaps Salniņš (Griška), kuriem abiem izdevās, policijai ierodoties, aizbēgt. K. Salniņš atmiņās rakstīja: “Pateicoties Jēpim, es nācu pie pārliecības, ka vajadzības gadījumā arī otrā stāva mājas logs var tikt izlietots kā durvis. 1906. gada vasarā Liepājā mūs, nelielu biedru pulciņu, ielenca dragūni un policisti kāda dzīvokļa otrajā stāvā. Tā kā mēs, žēlodami dzīvokļa īpašnieces lielo saimi, neatklājām laikā uguni, tikām dzīvoklī arestēti. Jēpis, apsvērdams muļķīgo stāvokli, metās pa logu laukā un bija svabadībā. Es viņam sekoju un arī biju brīvā.”⁴² Tomēr policijas rokās nonāca 17 kaujinieki, kuri visi presē tika nodēvēti par vilciena aplaupītājiem, un ziņojumos tika uzsvērts, ka dzīvoklī atrasti vilciena pasažieriem atņemtie zelta gredzeni, kā arī revolveri.⁴³ Pēc vairāku mēnešu izmeklēšanas daļu no viņiem administratīvā kārtā izsūtīja, galvenokārt uz Oņegu, savukārt dzīvokļa saimnieku Zāmuēlu Bumbieri un viņa meitu Katrīnu – uz Jakutsku. Ir ziņas, ka par uzbrukumu vilcienam karatiesa 1907. gada 10. jūlijā 20 gadus katorgā piespriedusi Aizkraukles pagasta zemniekam Jānim Upītim, kas sanāksmē, tāpat kā vairāki citi, piedalījies ar svešu vārdu.⁴⁴

1906. gada 24. aprīlī pievakarē notika mežabrāļu un kaujinieku apvienots uzbrukums Slokas miestam, kas izraisīja plašu rezonansi tā laika sabiedrībā un no Slokas iedzīvotāju atmiņas, izrādās, nav pagaisis vēl šodien pēc vairāk nekā 100 gadiem, par ko liecināja 1905. gada revolūcijai veltītā izstāde Slokas bibliotēkā 2005. gada janvārī. Uzbrukumu raksturoja brutalitāte, liels nogalināto un ievainoto skaits. Par uzbrukumu samērā detalizētas un salīdzinājumā ar citiem avotiem visnotaļ ticamas atmiņas ir atstājis tā dalībnieks Dāvids Beika grāmatā “Mežabrāļu gads”, kur kā iemesls gan ir minēta “birģeļu” apvainojošā uzvedība un vēlme viņus pārmācīt. Cits uzbrukuma dalībnieks Jēkabs Dubelšteins par to visai sīki ir stāstījis nopratināšanā slepenpolicijā un liecinājis, ka īstais uzbrukuma iemesls bija Slokas pastā ienākusī nodokļu samaksā iegūtā nauda, kuru bija paredzēts nosūtīt uz Rīgu.⁴⁵ Uzbrukumā Slokas stacijā uz perona nošāva podporučiku Glušinski, kurš tikko bija ieradies no Tālajiem Austrumiem, kur bija piedalījies karadarbībā, pasta nodaļas priekšnieku Eglīti, Lielupes pārcelāju Lasi, gorodovoju Bušmani, žandarmu Čigašovu; ievainoja pastnieku Doni, gorodovojus Pēteri Pinkaini un Franci Orleānu.⁴⁶ Starp nogalinātajiem un ievainotajiem lielākā daļa bija Slokas iedzīvotāji ar ģimenēm un bērniem.

Uzbrucējiem stacijas kasi neizdevās atlautz, bet pastā viņi ieguva apmēram 1000 rubļus skaidrā naudā un pastmarkas 300 rubļu vērtībā. Pēc J. Dubelšteina liecības, uzbrukumā piedalījušies mežabrāļi un vairāki kaujinieki no Rīgas, pavisam 13 cilvēki.⁴⁷ No viņiem vairākums laika gaitā tika apcietināts un nogalināts, savus biedrus nedaudz pārdzīvot izdevās, šķiet, vienīgi Jēkabam Liepam un Dāvidam Beikam.⁴⁸ Pašu J. Dubelšteinu Jelgavas cietumā, kur viņš bija ievietots ar Ernesta Heidemaņa vārdu, 1907. gada 20. augustā atpazīna un policijas rokās nodeva arī šī uzbrukuma dalībnieks – 180. Ventspils kājnieku pulka vecākā ārsta dēls bijušais Jelgavas reālskolnieks Pāvels Beļajevs. Slokas operācijas laikā viņš vadīja grupu, kurai vajadzēja stacijā iznīcināt dzelzceļa žandarmērijas pārstāvjus. Žandarmus stacijā neatradis, Beļajevs licis bufetes kalpotājam sist traukus. Uz troksni atnācis uz perona vilcienu gaidošais podporučīks Glušinskis, kuru Beļajevs tiešā tēmējumā nošāvis.

Vēl ievērojamas naudas summas 1906. gadā tika iegūtas šādās operācijās: Rīgā – uzbrukumā Uniona fabrikas kasierim 3. februārī (11 000 rbļ.), III Latviešu krājaizdevu sabiedrības kasei 10. februārī (ap 400 rbļ.), Felzera fabrikas kantorim 17. februārī (7300 rbļ.), Glovera fabrikas kasierim 3. augustā (1300 rbļ.), Liepājā – uzbrukumā tvaika dzirnavu kantorim 22. martā (ap 700 rbļ.), Pluto fabrikas kasierim 9. septembrī (1300 rbļ.), eļļas fabrikas kasierim 26. decembrī (4500 rbļ.) u.c.⁴⁹ No minētajiem plašāku rezonansi ieguva pārdrošais uzbrukums lielā metālapstrādes uzņēmuma “Fellers un Ko” kantorim Aleksandra un Pērnavas ielas stūrī. Pēc darba ap sešiem vakarā 17. februārī tur iegāja ap 20 kaujinieku, no kuriem liela daļa arī fabrikā strādāja. Ar guvumu izejot atpakaļ uz ielas, uzbrukuma dalībnieki satika 102. Vjatkas kājnieku pulka kareivjus, kuri devās uz pirti. Nezinot situāciju, daži kaujinieki sāka šaut un vairākus kareivjus ievainoja. Kareivji nebija bruņoti un tāpēc aizbēga, bet uz šāvieni troksni ieradās kazaki. Viņiem izdevās aizturēt uzbrukuma dalībnieku Pēteri Veinbergu, pie kura atrada vairāk nekā 500 rubļu, ietītus Felzera fabrikas apzīmogotā papīrā. Sākās aresti, un pēc lietas izmeklēšanas Rīgas pagaidu karatiesa notiesāja 12 kaujiniekus, lielākajai daļai no viņiem tika piespriesta mūža katorga.⁵⁰

Pavisam izdevies iegūt ziņas par aptuveni 40 šāda veida uzbrukumiem, kuru rezultātā tika iegūts vairāk nekā 88 000 rubļu.

1906. gadā turpinājās kaujinieku sadursmes ar policiju un kara spēka patruļām. Kaujinieki, neraugoties uz nevienādo spēku samēru, veica pārdrošus, ļoti bieži pilnīgi neplānotus uzbrukumus policijas

posteņiem, rūpnīcu apsardzes nodaļām, patruļām. Policisti vairs neuzdrošinājās ielu krustojumos un citos posteņos stāvēt pa vienam, viņus parasti pavadīja kareivji. Neskatoties uz lielo karaspēka daudzumu, kas 1906. gadā atradās pilsētās, īpaši Rīgā, ir ziņas par vairāk nekā 30 šādām nopietnām sadursmēm.

Tā 1906. gada 2. janvāra vakarā Avotu un Matīsa ielas stūrī tika nošauts Maskavas daļas 3. iecirkņa uzraugs Maļkovs, īsi pēc tam tramvaja pieturā Avotu un Bruņinieku ielas stūrī tika apturēts vagonis un tiešā tēmējumā nošauti tā paša iecirkņa uzraugi Dovgerts un Kremņeckis.⁵¹ 11. janvārī Stabu un Nikolaja ielas stūrī tika apšaudīti 18. Donas kazaku pulka kazaki – viens nošauts, viens ievainots. 17. janvārī kaujinieki uzbruka gorodovoju patruļai Suvorova un Martas ielas stūrī, divus nošāva un vienu ievainoja.⁵² Līdzīgi uzbrukumi patruļām notika 8. un 11. februārī, kā arī visu 1906. gadu. Vēl šeit var minēt visiem zināmo uzbrukumu policijas pārvaldes izmeklēšanas daļai 17. janvārī no rīta un šīs ēkas apšaudi vakarā, uzbrukumu Jelgavas policijas iecirknim 23. martā, gubernas cietuma apšaudi 21. janvārī, vairākus uzbrukumus vācu pašaisardzības organizācijai “zelbstšucei” 1906. gada vasarā. Pavisam tajos cieta ap 50 policistu un 20 kareivji.

Kaujinieki izrēķinājās ar fabriku administrācijas pārstāvjiem, streiklaužiem un tā saucamajiem spiegiem. Tā 17. janvārī tika nošauts Eikerta fabrikas sargs Gustavs Fakels, 24. janvārī – Feniksa fabrikas strādnieks Aleksandrs Lasmanis, 7. februārī – Rīgas–Orlas dzelzceļa darbnīcu strādnieks Antons Jaunzems, 10. martā – Juglas papīrfabrikas strādnieks Pēteris Pumpurs.⁵³ Liela daļa no viņiem parasti vispirms saņēma draudu vēstules ar aicinājumu atstāt darbu, ja prasības neizpildīja, tad sekoja uzbrukums. 1906. gadā no kaujinieku lodēm vairāk nekā 35 šādi cilvēki tika nogalināti, daudzus ievainoja.

1906. gadā kā efektīgs cīņas līdzeklis joprojām tika lietotas bumbas. Ir iegūtas ziņas par vairāk nekā 20 operācijām, kurās izmantoja sprāgstvielas, lielākoties tās tika rīkotas 1906. gada augustā un septembrī tramvajnieku streika laikā. Gan būvstrādnieku, gan tramvaja kalpotāju streiks bija iespaidīgi strādnieku uzstāšanās mēģinājumi 1906. gadā. Tramvajnieku streiks iesākās 17. jūlijā visai nenozīmīga konflikta dēļ ar meistarību darbnīcā. Nākamajā dienā streikotājiem pievienojās pārējais personāls. Tā kā prasības streikotāji nebija izvirzījuši, administrācijai izdevās darbus atjaunot līdz prasību iesniegšanai. Prasības tika iesniegtas jūlija beigās, un lielākā daļa no tām bija ekonomiska rakstura, piemēram, ierīkot pie vagoniem

pareizi darbojošās bremzes, naudu, ko līdz tam atvilka par slikti iekārtotiem dzīvokļiem, turpmāk izmaksāt katram, lai varētu irēt individuāli, iekārtot darba grāmatiņas u.tml. Tomēr vienu no galvenajām prasībām – darbinieku atlaišanu tikai uz kopējās sapulces sprieduma pamata, nevis pēc administrācijas rīkojuma, protams, nebija iespējams izpildīt.

Tramvaju satiksmes apturēšana ienesa būtiskas izmaiņas Rīgas pilsētas dzīvē. Tāpēc itin drīz problēmu risināšanā iesaistījās varas iestādes. Tā 3. augustā tika publicēta Rīgas pilsētas policijmeistara (policijas priekšnieka) pavēle, kas uz 1905. gada 2. decembra likuma pamata, kas aizliedza streikot valsts nozīmes un valsts uzņēmumiem, izsludināja kriminālatbildību visiem streikotājiem un publiski paredzēja bargus sodus, kā izraidīšanu no Baltijas guberņām pa karastāvokļa laiku un soda naudas.⁵⁴ Tramvaju kustība pilsētā neatjaunojās, un starp konfliktējošām pusēm sākās asa konfrontācija. Streikojošie tramvaja kalpotāji tika atlaisti no darba, viņu vietā stājās nepieredzējuši streiklauži, no kalpotājiem iekasēja soda naudas, nemaksāšanas gadījumā rīkojot mantu izsoli, daudzus apcietināja un piemēroja iespēju pa karastāvokļa laiku izsūtīt, atstājot Rīgā ģimenes bez iztikas līdzekļiem. Apcietināja arī streika komiteju, kas bija apkopojusi strādājošo prasības un veica koordināciju.⁵⁵ Tramvaja kalpotājiem jau iepriekš nebija īstas streika vadības, arodbiedrības formāli pēc 1906. gada 4. marta likuma varēja veidoties, bet praktiski varas iestādes to nepieļāva. Streika vadība tagad kļuva nelegāla, kā laikraksts "Patiesība" atzina: "… sākumā bija KSDSP Rīgas organizācijas rokās, vēlāk to pārņēma LSDSP Rīgas organizācija. Vadībā daudz trūkumi."⁵⁶ Kā atbildi uz varas iestāžu represijām gan streika dalībnieki, gan vadītāji izvēlējās nevis elastīgāku cīņas taktiku, bet gan bruņotu pretsparu. Tika veikti uzbrukumi streiklaužiem un administrācijai. Tā 18. augustā tramvaju valdes depo direktoram paciņā tika atstāta bumba, kuru izdevās atklāt un neitralizēt. 10. septembrī uz Aleksandra un Cēsu ielas stūra tika nogalināts tramvaja konduktorts Bielroze. 21. septembrī nāvīgi ievainoja konduktoru Pēteri Prauliņu, kurš pēc darba atgriezās mājās.⁵⁷ Kāds aculiecinieks korespondencē laikrakstam "Jaunatne" rakstīja: "Tramvaju vagoni izskatās kā mazi, skrejoši cietoksnīši: viņus apsargā zaldāti un policisti. Publika ar viņiem nebrauc, tie braukā tukši un rada zaudējumus."⁵⁸ Tukšie, apsargātie vagoni uz dažiem mēnešiem kļuva par kaujinieku uzbrukumu mērķi, kuros cieta arī daži nepaķļāvīgie braucēji un tramvaja kalpotāji.

Pavisam 1906. gada augustā un septembrī saistībā ar tramvajiem tika veikti 11 bumbu atentāti. Pirmais sprādziens notika 1906. gada 12. augustā ap desmitiem vakarā Aleksandra ielā pie tramvaja pieturas pretī mirtiesnešu namam, kuram sprādziena rezultātā izbira 24 loģi. Pusstundu vēlāk tāds pats sprādziens notika pretī Vācu teātrim, abās vietās saārdot tramvaja elektrības padeves stabu. Slepēnolicijas aģentūra tajā laikā sekoja Latviešu sociāldemokrātu savienības atjaunošanas darbiem, un īsā laikā tika konstatēts, ka šie bumbu sprādzieni ir savienības biedru Fridriha Alfreda Caunes, Eduarda Naikovska, Juvenālija Denisova, Alfreda Tauriša darbs. Pratināšanā 17 gadus vecais E. Naikovskis liecināja, ka viņi nebija gaidījuši tik lielu pagatavotās bumbas jaudu, tāpēc domājuši, ka tur nav sprāgusi viņu bumba.⁵⁹ 22. augusta pēcpusdienā tika mesta bumba uz tramvaja vagonu Avotu un Stabu ielas stūrī. Tā nogalināja kādu pasažieri, ievainoja gorodovoju un skolnieku. 25. augusta pēcpusdienā bumbu tramvajā, kas brauca pa Aleksandra ielu, atstāja divas dāmas. Bumba aizdegās, nevis sprāga, un policijas pieaicinātie eksperti norādīja uz dinamīta slikto kvalitāti, jo sprādziena gadījumā tiktu iznīcināts viss vagona kopā ar pasažieriem.⁶⁰ 12. septembrī Pārdaugavā ap astoņiem vakarā Hermana un Bāriņu ielas krustojumā tika mesta bumba uz tramvaja vagona priekšējo platformu. Vagonu sadragāja, tas apgāzās, smagi ievainoti un sakropļoti tika visi pasažieri un apsardze. Kaujinieki pēc tam uz viņiem atklāja uguni. Divi cilvēki gāja bojā, četri tika ļoti smagi ievainoti, par viņu turpmāko likteni ziņu trūkst.⁶¹

“Rīgas Avīze” 14. septembrī konstatēja, ka tagad ar bumbām ir pierasts mētāties, kā to dara bērni ar gumijas bumbām. 20. septembrī tā, rezumējot streika attīstības gaitu, publicēja rakstu “Rīgas tramvaju streiks un sociāldemokrātija”, kurā apsūdzēja Latvijas Sociāldemokrātiju teroristiskā darbībā: “Sociāldemokrātija te ņemusi tramvaju kalpotāju strādnieku lietu savās rokās un aizstāv to ar bumbām, brauņiem, piekaušanu, boikotu, sodiem un spaidiem, ar vienu vārdu: izlieto itin visus līdzekļus, kas vien ir iedomājami, lai iegūtu uzvaru un pierādītu pasaulei un saviem piekritējiem, ka viņa ir vara, uz kuru var paļauties. Sociāldemokrātu rīcība rāda viņu morālo pagrimumu.” Savukārt sabiedrības simpātijas pauda laikraksti “Pēterburgas Vēstnesis”, “Balss”, “Jaunatne”, “Patiesība”, “Mūsu Laiki”. “Administratīvās varas atturēšanās no iejaukšanās saimnieciskajos strīdos, pēc mūsu domām, nav vairāk nekā savas varas robežu pilnīgi pareiza un prātīga ievērošana. Spaidi un apbruņotas varas lietošana par labu vienai kādai šķīrai allaž tikai paasina sakarus, par

ko mums taču piemēri diezgan ar roku tverami. Ja nebūtu iznākusi pavēle par tramvaju ierēdņu apcietināšanu un sodīšanu, tad būtu tikai viens kavēklis mazāk priekš lietas nokārtošanas,” aizrādīja laikraksts “Balss”.⁶² Rīgas tramvaju boikots tika atcelts 15. oktobrī, un būtībā abas puses bija cietušas zaudējumus.

Bumbas kā cīņas līdzekli kaujinieki izlietoja arī citur. Tā 28. jūnijā Nordeķu stacijā tika uzspridzinātas sliedes, divas bumbas tika mestas uzbrukumā “zelbstšucei” Ventspils ielā 23. jūlijā, 8. septembrī sprāga bumba pie Valsts bankas, 9. septembrī tika veikts neveiksmīgs atentāts pret Baltijas ģenerālgubernatoru Vasiliju Sologubu, 20. septembra vakarā sprāga bumba uz dzelzceļa tilta pāri Daugavai.⁶³

Kaujinieku kustība 1906. gadā cieta smagus zaudējumus. Policijas rokās nonāca piecas lielākās ieroču noliktavas – Rēveles ielā 59, Tērbatas un Dzirnāvu ielas stūrī, Baznīcas ielā 10/12, Berga bazārā, Matisa ielā 84; kā arī liels skaits konspiratīvo dzīvokļu. Tiešās sadursmēs ar policiju gāja bojā aptuveni 20 kaujinieku. Daudzi kaujinieki 1906. gada gaitā emigrēja, daudzi tika arestēti, atradās apcietinājumā. 1906. gadā pavisam pagaidu karatiesā un lauka karatiesā par konkrētām kaujinieku operācijām tika tiesāts vairāk nekā 160 cilvēku. Lielākajai daļai piespriests un izpildīts nāves sods, pārējiem piespriesti gari katorgas gadi. Kaujinieku prāvas turpinājās līdz pat Pirmajam pasaules karam.

1906. gada rudenī un ziemā kaujinieku kustība strauji samazinājās. Cīņa ar Krievijas impērijas milzīgo armijas un policijas mašīneriju bija pārāk nevienlīdzīga, kaut gan atsevišķas operācijas notika arī 1907. un turpmākos gados, taču krietni mazākā apmērā.

SECINĀJUMI

Kaujinieku darbības daudzveidīgās formas vispilnīgāk atklāj to aktivitātes 1906. gadā, neskatoties uz varas iestāžu vajāšanām un karaspēka klātbūtni.

Milzīgais, vēl nepētītais arhīvu materiālu klāsts un līdz šim izpētītais materiāls liek secināt, ka kaujinieku kustība ir bijusi krietni plašāka, nekā līdz šim historiogrāfijā to pieņemts vērtēt.

Kaujinieku kustības izpausmes ir bijušas teroristiskas, t.i., vardarbīgas, ko pamatā izsauca valsts varas orgānu nevēlēšanās veidot valsts izaugsmi reformu ceļā, bet īstenojot valsts teroru pret saviem iedzīvotājiem, kas īpaši 1906. gadā bija pakļauti soda ekspedīciju, lauka karatiesu patvaļai un nelikumībām.

Kaujinieki bija sociāldemokrātiskās kustības radikālākā spārna pārstāvji. Politiskajos pulciņos iepazītā revolucionārā literatūra viennozīmīgi aicināja uz šķiru cīņu, veidoja priekšstatu par vienas atsevišķas šķiras (strādnieku) īpašajām tiesībām būt dominantei, veidot nākotnē ideālu sabiedrisku iekārtu. Tai pašā laikā kaujinieki savā darbībā kopumā bija altruisti un uzskatīja, ka neviens upuris cīņā par brīvību nav pārāk dārgs. Lielākā daļa no viņiem nodzīvoja īsu un spilgtu mūžu, tāpēc arī cīņā neiesaistīto cilvēku upuri viņu uztverē bija pašsaprotami.

Kaujinieki parādīja, ka regulārās armijas daļas, kas Latvijas laukos soda ekspedīciju kontekstā pret mierīgajiem iedzīvotājiem izturējās kā ienaidnieka ieņemtā teritorijā kara apstākļos, ar pavisam nelieliem militāriem spēkiem ir iespējams uzveikt.

ATSAUCES UN PIEZĪMES

- ¹ Šeit un turpmāk laika skaitīšanā ir ievērots vecais stils, kas Krievijas impērijā bija spēkā līdz 1917. gadam un atšķīrās par 13 dienām.
- ² Sk.: Līga Lapa (2008). Rīgas apgabaltiesas dokumenti par 1905. gada norisēm Vidzemes guberņā. No: *Letonikas otrais kongress. Letonikas avoti: Latvijas piekraste: Arheoloģija, etnogrāfija, vēsture*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 130.–153. lpp.
- ³ R[ūdolfs] Endrupis, A[nsis] Feldmanis (sast.) (1933). *Revolucionārās cīņās kritušo piemiņas grāmata*. 1. sēj. 1905. g. revolūcija. P[ēteris] Stučka redakcijā. Maskava: Prometejs, 771. lpp.
- ⁴ *Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmata*. 1. sēj., 1905.–1907. gada revolūcija. 2. daļa. Rīga: Avots, 1980.
- ⁵ Turpat, 37.–40. lpp. Ievadraksta autors Jānis Druviņš minēts grāmatas 11. lappusē.
- ⁶ Turpat, 37. lpp.
- ⁷ Sk.: Anna Geifman (1997). *Revoliutsionnii terorizm v Rosii. 1894–1917*. Kron-Press; Konstantin Zharinov (1999). *Terorizm i teroristy. Istoricheskie spravochnik*. Minsk: Harvest; Richard Paips (2005). *Russkaia revoliutsiia*. V 3 knigakh. Kniga 1. Agoniia starogo rezhima. 1905–1917. Moskva: Zaharov; Sergei Pavlov (2008). *Opit pervoi revoliutsii: Rosiia 1900–1907*. Moskva: Akademicheskii Proekt.
- ⁸ Jānis Stradiņš (2006). Latvijas 1905. gada kaujinieki starptautiskā aspektā. No: *1905. gads Latvijā: 100. Pētījumi un starptautiskas konferences materiāli. 2005. gada 11.–12. janvāris, Rīga*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 410.–447. lpp.
- ⁹ Turpat, 415. lpp.
- ¹⁰ LSDSP III kongresā 1906. gada jūlijā tika izlemts, ka LSDSP apvienosies ar Krievijas Sociāldemokrātisko strādnieku partiju kā autonoma un teritoriāla vienība un turpmāk sauksies Latvijas Sociāldemokrātija (LSD).
- ¹¹ *Baltijas Vēstnesis*, 07.01.1906., Nr. 5; Vidzemes guberņas akcīzes pārvaldes II apgabala uzrauga ziņojums Rīgas apgabaltiesas tiesu izmeklētājam

1906. gada 18. janvārī [krievu val.]. *Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs* (Rīga, turpmāk: LVVA), 117–1–1151, 18. lp.
- ¹² *Rīgas Avīze*, 10.01.1906., Nr. 6.
- ¹³ Rīgas pilsētas slimnīcā veiktās Trīnes Zekes mirstīgo atlieku medicīniskās apskates protokols [krievu val.]. LVVA, 117–1–1159, 17.–20. lp.; *Rīgas Avīze*, 12.01.1906., Nr. 8.
- ¹⁴ *Rīgas Avīze*, 06.03.1906., Nr. 52; *Mūsu Laiki*, 06.03.1906., Nr. 18.
- ¹⁵ *Rīgas Avīze*, 04.04.1906., Nr. 75.
- ¹⁶ Rīgas policijas Izmeklēšanas daļas pristava Ivana Gregusa veiktās A. Freita nopratināšanas protokols 1906. gada 2. novembrī [krievu val.]. LVVA, 117–1–1710, 25.–26. lp. o.p.
- ¹⁷ Vidzemes gubernatora ziņojums Rīgas apgabaltiesas prokuroram 1906. gada 6. novembrī [krievu val.]. LVVA, 117–1–67, 355. lp., 335. lp. o.p.
- ¹⁸ Sk.: [Bez aut.] (1933). Augusts Freits. No: *Revolucionārās cīņās kritušo piemiņas grāmata*. 1. sēj. Maskava: Prometejs, 655. lpp.; [Bez aut.] (1980). Augusts Freits. No: *Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmata*. 1. sēj. 2. daļa. Rīga: Avots, 99. lpp.
- ¹⁹ Almas Freitas, dz. Grīnbergas, un Friča Freita lūgums Rīgas apriņķa karā cietušo pensiju komisijai [1927. gada augusts]. LVVA, 5570–1–164, 19. lp.
- ²⁰ *Rīgas Avīze*, 17.01.1906., Nr. 12; Rīgas–Orlas dzelzceļa priekšnieka lūgums Rīgas apgabaltiesas prokuroram sniegt informāciju par izmeklēšanas gaitu 1906. gada 25. jūlijā [krievu val.]. LVVA, 117–1–1292, 11. lp.
- ²¹ *Rīgas Avīze*, 23.01.1906., Nr. 17; Pilsētas daļas 1. iecirkņa pristava ziņojums Rīgas apgabaltiesas prokuroram 1906. gada 21. janvārī [krievu val.]. LVVA, 117–1–1403, 122. lp.
- ²² Pagaidu karatiesas Rīgā pagaidu prokurora vietas izpildītāja ziņojums Baltijas pagaidu ģenerālgubernatoram 1906. gada 30. maijā [krievu val.]. LVVA, 117–1–173, 4. lp. o.p.
- ²³ Pagaidu karatiesas Rīgā spriedums 1907. gada 16. jūlijā [krievu val.]. LVVA, 117–1–173, 25.–29. lp. o.p.
- ²⁴ *Revolucionārā Pārdaugava*. 1. daļa (personu rādītājs) (1960). Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 457. lpp.
- ²⁵ Pēterburgas apgabaltiesas prokurora Kamišanska telegramma Rīgas apgabaltiesas prokuroram Hristianovam 1906. gada 15. septembrī [krievu val.]. LVVA, 117–1–1496, 9. lp.
- ²⁶ Kristaps Salniņš (Griška) (1980). Pēteris Pidrihsons (Čirgata). No: *Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmata*. 1. sēj. 2. daļa, 127. lpp.
- ²⁷ Rīgas policijas Izmeklēšanas daļas pristava Ivana Gregusa veiktās apcietinātā Pētera Pidrihsona nopratināšanas protokols 1907. gada 29. novembrī [krievu val.]. LVVA, 117–1–78, 708.–709. lp. o.p.
- ²⁸ Šo uzbrukumu dalībnieki kaujinieki Pēteris Brengulis, Jānis Rūmanis, Kārlis Legzdiņš (Ķēniņš), Jānis Krūmiņš (Kazaks) tika lauka karatiesā Rīgā 1906. gada 7. decembrī notiesāti uz nāvi un 8. decembrī nošauti.
- ²⁹ *Ziemeļblāzma*, 23.02.1908., Nr. 10.
- ³⁰ Rīgas policijas Izmeklēšanas daļas pristava palīga Mihejeva veiktās Misas pagasta zemnieka Aleksandra Graubiņa nopratināšanas protokols 1907. gada 10. oktobrī [krievu val.]. LVVA, 117–1–1248, 64. lp.
- ³¹ Rīgas Centrālcietumā ieslodzītā Aleksandra Graubiņa lūgumraksts 8. iecirkņa tiesu izmeklētājam 1906. gada 16. oktobrī [krievu val.]. LVVA,

- 117–1–1403, 74. lp., 74. lp. o.p.; Rīgas Centrālcietumā ieslodzītā Aleksandra Graubiņa lūgumraksts Pēterburgas tiesu palātas prokuroram [krievu val.]. Turpat, 77.–78. lp. o.p.
- ³² Rīgas policijas Izmeklēšanas daļas pristava palīga Mihejeva veiktās Aneniekų pagasta zemnieka Friča Bulles papildu nopratināšanas protokols 1907. gada 10. oktobrī [krievu val.]. *LVVA*, 117–1–1248, 64. lp. o.p.
- ³³ Pagaidu karatiesas spriedums Rīgā 1909. gada 11. maijā [krievu val.]. *LVVA*, 117–1–1403, 212.–215. lp. o.p.; Nāves soda izpildīšanas protokols Gustavam Lackim, Aleksandram Graubiņam un Fricim Eiholcam 1906. gada 21. maijā 1.40 no rīta [krievu val.]. Turpat, 219. lp., 219. lp. o.p.
- ³⁴ *Latvija*, 19.01.1910., Nr. 14.; 08.02.1910., Nr. 31.
- ³⁵ *Rīgas Avīze*, 19.05.1906., Nr. 107; Pilsētas daļas 1. iecirkņa pristava ziņojums Rīgas apgabaltiesas prokuroram 1906. gada 19. maijā [krievu val.]. *LVVA*, 117–1–1403, 15. lp., 15. lp. o.p.
- ³⁶ Emilijas Lerhes īstais vārds bija Ženija Turkina. Viņu arestēja 1906. gada rudenī, kad iekrita kaujinieku konspiratīvais dzīvoklis Lielajā Ņevas (tag. Blaumaņa) ielā 26. Pagaidu karatiesas 1908. gada decembrī viņu notiesāja ar nometināšanu Sibīrijā. No turienes viņai izdevās izbēgt un apmesties Šveicē, kur Cīrihē viņa darbojās LSD grupā.
- ³⁷ *Rīgas Avīze*, 21.06.1906., Nr. 132. Voldemāru Sproģi (Nadsonu) policija nošāva, patrulējot kopā ar vācu “zelbstšuci”, 1906. gada 16. decembrī Rīgā Mazajā Altonovas ielā, jo viņš nepakļāvās pavēlei apstāties, bet atklāja uguni un ievainoja divus “zelbstšuces” locekļus.
- ³⁸ Milda Oliņa (1980). Eduards Rozenfelds (Āmurs). No: *Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmata*. 1. sēj. 2. daļa, 90. lpp.
- ³⁹ *Rīgas Avīze*, 29.05.1906., Nr. 112.
- ⁴⁰ *Rīgas Avīze*, 24.07.1906., Nr. 159; 25.07.1906., Nr. 160.
- ⁴¹ Rūdolfis Dreimanis (Rūdis) (1980). Matiss Gūtmanis. No: *Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmata*. 1. sēj. 2. daļa, 250. lpp.; Rūdolfis Dreimanis (1980). Fricis Kārklīšs (Pagāns). No: Turpat, 257. lpp.
- ⁴² Kristaps Salniņš (Griška) (1980). Jēkabs Dubelšteins (Jēpis, Sļenģe). No: *Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmata*. 1. sēj. 2. daļa, 75. lpp.
- ⁴³ *Rīgas Avīze*, 02.08.1906., Nr. 166 (pārpublicējums no *Libausche Zeitung*).
- ⁴⁴ *Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmata*. 1. sēj. 3. daļa (1983). Rīga: Avots, 40. lpp.
- ⁴⁵ Rīgas policijas Izmeklēšanas daļas pristava palīga Mihejeva veiktās Jēkaba Dubelšteina nopratināšanas protokols 1907. gada 24. augustā [krievu val.]. *LVVA*, 117–1–1629, 65. lp. o.p., 66. lp.
- ⁴⁶ Rīgas apkārtnes peldvietu policijmeistara (policijas priekšnieka) ziņojums Rīgas apgabaltiesas prokuroram 1906. gada 25. aprīlī. [krievu val.]. *LVVA*, 117–1–1368, 3. lp., 15. lp. o.p.
- ⁴⁷ Jēkaba Dubelšteina nopratināšanas protokols 1905. gada 25. augustā Rīgas policijas Izmeklēšanas daļā [krievu val.]. *LVVA*, 117–1–1629, 66. lp., 66. lp. o.p.
- ⁴⁸ Jēkabs Liepa (1881–1917) – no Garozas pagasta. Darbojies LSDSP Jelgavas organizācijā, kaujinieks. Vairākkārt arestēts. Pēc soda izciešanas miris ar tuberkulozi Elvas sanatorijā īsi pirms Februāra revolūcijas. Dāvids Beika (1885–1946) – no Zaļenieku pagasta, dzīvojis Dobeļē, skolotājs. Sociāldemokrātiskās kustības dalībnieks no 1903. gada. 1905. gada decembrī kļuvis par mežabrāli, piedalījies vairākās kaujinieku un mežabrāļu operācijās.

1907. gadā emigrējis uz ASV. 20.–30. gados strādājis PSRS. 30. gadu beigās apcietināts, miris soda nometnē.
- ⁴⁹ *Rīgas Avīze*, 06.02.1906., Nr. 29; 11.02.1906., Nr. 34; 25.03.1906., Nr. 69; 04.08.1906., Nr. 168; 12.09.1906., Nr. 201; 22.12.1906., Nr. 284; 27.12.1906., Nr. 283; *Mūsu Laiki*, 18.02.1906., Nr. 6. Rīgas apgabaltiesas prokurora biedra slēdzieni par kriminālvajāšanas pārtraukšanu zemniekam Reinim Anša d. Circeim [iespējams, 1909. gada aprīlis; krievu val.]. *LVVA*, 117–1–1406, 4. lp.
- ⁵⁰ *Mūsu Laiki*, 18.02.1906., Nr. 6; *Rīgas Avīze*, 23.02.1906., Nr. 43; Jēkabs Birznieks (1980). Kazimirs Šimkunass. No: *Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmata*. 1. sēj. 2. daļa, 87. lpp.; Jānis Birznieks, Fricis Kilēvics (1980). Eduards Kārlis Bulens (arī Bullers). No: Turpat, 87.–88. lpp.; Jānis Birznieks, Fricis Kilēvics (1980). Pēteris Poriņš. No: Turpat, 88. lpp.; Pēteris Nomalis (1980). Fricis Kilēvics (Kaučuks). No: Turpat; Personu rādītājs. No: Turpat, 297., 310., 312., 314., 317. lpp.
- ⁵¹ Rīgas apgabaltiesas 3. iecirkņa prokurora biedra ziņojums apgabaltiesas prokuroram 1906. gada 9. janvārī [krievu val.]. *LVVA*, 117–1–588, 9. lp.
- ⁵² *Rīgas Avīze*, 12.01.1906., Nr. 8; Rīgas apgabaltiesas 5. iecirkņa prokurora biedra ziņojums apgabaltiesas prokuroram 1906. gada 14. janvārī [krievu val.]. *LVVA*, 117–1–587, 3. lp., 3. lp. o.p.; Rīgas pagaidu karatiesas spriedums 1906. gada 18. februārī [krievu val.]. Turpat, 14. lp.; Uzbrukumā kazakiem 1906. gada 17. janvārī apsūdzēto saraksts [krievu val.]. *LVVA*, 4568–1–1075, 3., 7.–17. lp. o.p.
- ⁵³ *Rīgas Avīze*, 18.01.1906., Nr. 13; 08.02.1906., Nr. 31; 14.03.1906., Nr. 59; 15.09.1906., Nr. 204; Pagaidu prokurora vietas izpildītāja pagaidu karatiesā Rīgā ziņojums Baltijas pagaidu ģenerālgubernatoram 1906. gada 30. maijā [krievu val.]. *LVVA*, 117–1–173, 4. lp. o.p.; Pagaidu karatiesas Rīgā 1907. gada 16. jūlija spriedums [krievu val.]. Turpat, 27. lp.
- ⁵⁴ [Bez aut.] Policijmeistara rīcība tramvaja apkalpotāju streika laikā. *Rīgas Avīze*, 04.08.1906., Nr. 168.
- ⁵⁵ 1905. gada revolūcijas dalībnieka tramvajnieku streika delegāta Voldemāra Millera biogrāfija [bez dat.]. *LVVA*, 5570–1–167, 90. lp.
- ⁵⁶ [Bez aut.] Tramvajnieku streiks Rīgā. *Patiesība*, Nr. 5, 1906.
- ⁵⁷ *Rīgas Avīze*, 19.08.1906., Nr. 181; 11.09.1906., Nr. 200; 15.09.1906., Nr. 204; 22.09.1906., Nr. 210.
- ⁵⁸ [Jēkabs Roze]. Vēstule no Rīgas. (No mūsu korespondenta) [Būvstrādnieku un tramvajnieku streiks]. *Jaunatne*, Nr. 12, 1906.
- ⁵⁹ Pēterburgas daļas 3. iecirkņa pristava palīga Dumpfa veiktās Eduarda Naikovska nopratināšanas protokols 1906. gada 28. augustā [krievu val.]. *LVVA*, 117–1–1635, 90., 91. lp.
- ⁶⁰ *Rīgas Avīze*, 23.08.1906., Nr. 184; Rīgas apgabaltiesas Rīgas pilsētas 4. iecirkņa prokurora biedra ziņojums apgabaltiesas prokuroram 1906. gada 26. augustā [krievu val.]. *LVVA*, 117–1–67, 149. lp.
- ⁶¹ Lauka karatiesas Rīgā slēgtās sēdes spriedums 1906. gada 7. decembrī [krievu val.]. *LVVA*, 117–1–67, 521. lp. o.p.
- ⁶² [Bez aut.] Tramvaja streiks [Rīgā un vietējā administrācijā]. *Balss*, 18.08.1906., Nr. 165.
- ⁶³ *Rīgas Avīze*, 28.06.1906., Nr. 137; 24.07.1906., Nr. 159; 09.09.1906., Nr. 199; Liecinieku un amatpersonu – Rīgas–Orlas dzelzceļa 11. iecirkņa priekš-

nieka palīga Naumova, Rīgas nodaļas žandarmērijas policijas pārvaldes žandarmu rotmistra Čembara sastādīts vietas apskates protokols 1906. gada 21. septembrī [apskata dzelzceļa tiltu, kur 20. septembrī noticis sprādziens; krievu val.]. *LVVA*, 117–1–1300, 24. lp., 24. lp. o.p.

THE ACTIVITIES OF COMBATANTS OF VIDZEME AND KURZEME PROVINCES IN 1906

Līga Lapa

Dr. hist., researcher at the Institute of the History of Latvia, University of Latvia. Scientific interests: history of trade unions, revolutions and political parties. E-mail: liga.lapa@gmail.com

The article, based on sources and literature, deals with the activities of combatants in Vidzeme and Kurzeme provinces. In 1906 the activities of combatants peaked and they also suffered the heaviest losses. The majority of combatant operations took place in Riga, the administrative centre of Vidzeme Province. Part of the activities was carried out in cooperation with forest brethren organisations. The movement of combatants was explained by the course towards an armed uprising propagated by the Latvian Social Democratic Workers' Party.

Key words: combatants, activities of combatants, army, police, sentence.

Summary

The year 1906 is one of the gloomiest periods in Latvia's history, when towns and the countryside were flooded by tsar's troops who, disregarding lawfulness and applying violent methods, restored the former administrative order, destroyed material values and on their own dealt with undesirable persons.

The activities of combatants, on their turn, peaked in this year, and also suffered the heaviest losses. The majority of combatant operations took place in Riga, the administrative centre of Vidzeme Province, a small part was carried out in Liepāja, Jelgava and Ventspils, and separate operations occurred in rural civil parishes nearby cities. Part of them was carried out in cooperation with forest brethren organisations, and separate forest brethren and combatants made war for some time in the city as well as in the countryside. The first half of the year 1906 was marked by an especially active combatant movement, in spite of the presence of the huge army, which can be explained by the course towards an armed uprising propagated by the Latvian Social Democratic Workers' Party. Purchase of arms was a prerequisite of this uprising, therefore acquisition of financial means was the goal of many operations.

Most attacks in 1906, approximately about 100 of them, were made upon various shopping places. These attacks were directed mainly against alcoholic drink shops under government monopoly where usually cash was confiscated and drinks were destroyed. Attacks were made also upon strong drink factories, warehouses, taverns, restaurants, beerhouses, and pubs in the countryside.

In 1906, a number of attacks was made upon cashiers of factories and other enterprises on pay days. As it is known, according to the practice of that time, wages and salaries were paid at the end of each week. Attacks like these had been made already before, but in 1906 their number grew considerably. Safety measures were consolidated, i.e. cashiers took cash from the bank to the enterprise guarded by security staff, office facilities of enterprises were included in the list of specially guarded objects; however, now and then reckless but most frequently successful attacks were made. Approximately 40 attacks of such kind have been reported, as a result of which more than 88 thousand roubles were acquired.

In 1906, open war between combatants and the police and army patrols went on. Notwithstanding the incommensurate forces, combatants made audacious and very often absolutely unplanned attacks at every possible moment. Policemen did not dare anymore to stand one by one in their posts, they were commonly escorted by army patrols. Regardless of the large amount of troops that had been moved to towns and cities, especially to Riga, more than 30 serious clashes have been reported during this year.

Combatants dealt with factory administrative staff, strikebreakers and the so-called spies.

In 1906, bombs were still used as an effective means of struggle. There are reports of more than 20 such operations which were mostly made in August and September during the strike of tram drivers. Strikes of construction workers as well as tram drivers were impressive attempts of workers' activities in 1906.

Combatant forces suffered heavy losses. The police got hold of about five largest armouries and also a large number of secret abodes. During direct clashes with the police approximately 20 combatants perished. A large number of combatants emigrated during 1906, many were arrested, kept in custody. In total during 1906, in ad hoc court-martials and drumhead court-martials more than 160 persons were tried for combatant operations. Death sentence was passed on the majority of them, and others were sentenced to long years of hard labour. Combatant litigations proceeded till the beginning of World War I.

In the autumn and winter of 1906, the combatant movement decreased dramatically, although separate operations took place also in 1907 and the following years, but in a considerably smaller scope.